

REDAKSJONSKOMITEENS INNSTILLING TIL NYTT PRINSIPP- OG HANDLINGSPROGRAM

DEL 1 VISJON FOR SAMFUNNET

NTL bygger sitt arbeid på arbeiderbevegelsens prinsipper om frihet, likhet, solidaritet og et demokratisk samfunn.

NTL ønsker et samfunn som gir god livskvalitet for alle i form av trygghet, frihet og rettferdighet. Alle mennesker er avhengige av et fellesskap som sikrer grunnleggende behov for utdanning, arbeid og helsetjenester. For å sørge for rettferdig fordeling og et godt tilbud til alle, må viktige primæroppgaver løses i offentlig regi. Velferdsstaten skal organiseres med mål om likeverdige tjenester uavhengig av bosted, sosial bakgrunn eller økonomisk evne. Alle barn skal ha rett til gode oppvekstvilkår.

Utviklingen av velferdssamfunnet er avhengig av hvordan vi bruker og fordeler ressursene mellom ulike formål og mellom generasjonene. NTL vil arbeide for en bærekraftig utvikling av samfunnet som tar vare på natur og miljø også til beste for kommende generasjoner. Lokalt ansvar og internasjonalt samarbeid er like viktig i dette arbeidet. Alle skal ha adgang til naturen, et godt ytre miljø og et nærmiljø som gir tilhørighet og trygghet.

Det er et overordnet mål for NTL at alle i samfunnet skal sikres økonomisk uavhengighet og sosial tilhørighet, og at alle som har arbeidsevne kan få arbeid. NTL skal kjempe for likestilling og like muligheter for alle. Vi krever et godt og inkluderende arbeidsliv som bruker felles ressurser til beste for den enkelte og for samfunnet. NTL vil jobbe for et arbeidsliv med gode lønns- og arbeidsvilkår for alle. Dette må sikres gjennom et organisert arbeidsliv og et godt lovverk.

NTL vil være en aktiv pådriver i arbeidet for fred og solidaritet. For å få til rettferdig fordeling globalt og gode løsninger på klimautfordringene, trenger vi et styrket internasjonalt samarbeid.

2.1 UTVIKLING AV VELFERDSSTATEN

Velferdsstaten er fundamentet for et godt og demokratisk samfunn. Alle skal sikres like muligheter til utdanning, helse- og velferdstjenester og et sosialt og økonomisk sikkerhetsnett. Velferdsstaten må være sterk og forutsigbar, samtidig som den stadig utvikles for å imøtekomme folks behov.

NTL skal bruke sin kunnskap og innflytelse til å arbeide for utvikling av en velferdsstat som er basert på universelle rettigheter og er forenlig med arbeiderbevegelsens grunnprinsipper om rettferdighet, likhet og solidaritet.

Tilgangen til offentlige tjenester for alle må bedres. Det er de folkevalgtes ansvar å sikre gode tjenester som motvirker sosiale og økonomiske forskjeller.

NTL vil kjempe for en sterk offentlig sektor, for å sikre rettferdig fordeling av verdiskapingen og god og effektiv bruk av våre felles ressurser. Dette ivaretas best ved at viktige samfunnsoppgaver løses i offentlig regi, av offentlig ansatte. Veksten i offentlig sektor bør minst være på nivå med veksten i privat sektor. Dette vil sikre stabilitet i offentlige fellesskapsordninger, samt motvirke outsourcing og privatisering av tjenester.

Det må være et rimelig forhold mellom oppgavene som skal utføres og ressursene som stilles til disposisjon. Offentlig sektor må dimensjoneres slik at samfunnsoppdraget kan utføres med høy kvalitet og til fellesskapets beste. Et omfattende rapporteringsregime flytter fokus fra kvalitet, velferd og samfunnsoppdrag til kvantitet og produksjonsmål. God organisering av offentlige virksomheter der ansatte får bruke sin kompetanse, danner grunnlaget for en sterk velferdsstat. Når det foreslås omfattende endringer i organisering av offentlige virksomheter må det utarbeides konsekvensanalyser før vedtak fattes. NTL vil arbeide mot at Storting og regjering gjennom organisasjonsendringer fraskriver seg styring og kontroll over velferdstjenestene.

NTL vil kjempe for en sterk offentlig sektor som er underlagt politisk styring med basis i faglighet og tillit. Markedsstyringsprinsipper gjør offentlig sektor mindre effektiv, svekker ansattes medbestemmelse og fører til dårligere offentlige tjenester.

Offentlige midler skal komme innbyggerne til gode og ikke gå til profitt hos private tjenestetilbydere. Erfaring viser at privatisering, nedsalg og reduksjon i offentlig eierskap fører til uforutsigbarhet for brukere og ansatte, svekket lønn og pensjon for ansatte, og dårligere demokratisk styring. NTL krever stans i all privatisering og konkurranseutsetting av offentlige arbeidsplasser.

2.2 ØKONOMISK OG SOSIAL TRYGGHET

Arbeid er nøkkelen til velstandsutvikling. Retten til arbeid må være reell for alle. Det må spesielt satses på tiltak for grupper hvor arbeidsledigheten er særlig høy.

Det organiserte arbeidslivet er kjernen i den norske modellen. Samarbeid og tillit mellom partene muliggjør utvikling av gode arbeidsplasser og felles løsninger. Sentralisert lønnsdannelse og et godt inntektspolitisk samarbeid bidrar til mindre lønnsforskjeller og bærekraftige arbeidsplasser. Tillitsvalgte på alle nivåer sørger for at arbeidstakernes interesser blir hørt. Det er derfor viktig at medlemskap i fagforeninger stimuleres gjennom fullt inntektsfradrag for fagforeningskontingenten.

NTL vil ha en livsfasepolitikk som gjennom medbestemmelse og kompetanseutvikling bidrar til at flere kan stå lenger i arbeidslivet. NTL krever at arbeidslivet utformes med sikte på at flest mulig skal få mulighet til å delta. Det skal også være rom i arbeidslivet for de som ikke har full arbeidsevne.

Myndigheter, arbeidsgivere og tillitsvalgte må være pådrivere for å sikre at intensjonene i IA-avtalen blir realisert. NTL vil samtidig arbeide for ordninger som gjør det mulig å forlate yrkeslivet på en verdig måte. De sosiale velferdsordningene skal gi trygghet mot tap av inntekt. Samtidig skal de bidra til sosial utjevning og sikre den enkelte hjelp og omsorg.

Pensjonssystemet med basis i Folketrygden er bærebjelken for velferdsstaten. Folketrygden, AFP og tjenestepensjonsordningene må sikre det økonomiske grunnlaget for en trygg og verdig alderdom for alle, og skal være på minst 66 prosent av tidligere lønn. Pensjonssparing må ikke være den enkeltes ansvar. Det er viktig at det etableres brede kollektive tjenestepensjonsordninger i privat sektor, med kjønnsnøytrale pensjonspremier og livsvarige ytelser.

Retten til ytelser fra folketrygden og tilgangen til velferdsordningene må omfatte alle og baseres på fellesskapets finansiering. Pensjonsreformen medfører at ytelsene fra Folketrygden og de offentlige pensjonsordningene reduseres. Noen vil kunne få ytelser på samme nivå som tidligere ved å stå lenger i jobb, mens andre ikke vil ha mulighet til dette. NTL vil arbeide for at pensjonsreformen gjennomgås for å rette opp de skjevheter reformen medfører.

NTL skal arbeide for en uføretrygd som gir trygghet og forutsigbarhet og som bidrar til å utjevne forskjeller og bekjempe fattigdom.

Økonomisk sikkerhet ved sykdom er grunnleggende for folks trygghet. Alle må være sikret full inntekt ved sykdom, fra første dag. NTL vil jobbe mot innstramminger i sykelønnsordningen som vil gjøre det vanskeligere å få sykelønn ved sykdom, som normerte sykemeldingsperioder og svekking av fastlegens ansvar for sykemelding. Ansatte som utsettes for arbeidsskade eller arbeidssykdom skal sikres økonomisk. Velferdsordningene må forbedres i tråd med ny kunnskap og endringer i arbeidslivet.

Grunnleggende tannhelsetjeneste for alle må inkluderes i det offentlig finansierte helsetilbudet.

Skatte- og avgiftssystemet skal sikre nødvendige inntekter til det offentlige og bidra til økonomisk og sosial utjevning. Det er viktig at skattleggingen oppfattes som

rettferdig. Det styrker tilliten til skattesystemet og bidrar til å opprettholde en høy skattemoral. NTL mener at skattesystemet bør utjevne mer enn det gjør i dag, med økt skatt for de med høyest inntekt, formue og aksjeutbytte.

Skatteunndragelser og annen økonomisk kriminalitet fører til en urettmessig og uønsket fordeling av samfunnets ressurser som bidrar til å svekke fellesskapet. Slik kriminalitet er også grunnlaget for sosial dumping, arbeidslivskriminalitet og annen alvorlig kriminalitet. Kampen mot skatteunndragelser og annen økonomisk kriminalitet må styrkes, med økt vekt på forpliktende samarbeid mellom offentlige etater. Tilstrekkelige ressurser til kontrollapparatet i Skatteetaten, til politi, påtalemyndigheter og andre kontrolletater er nødvendig for at arbeidet mot økonomisk kriminalitet blir prioritert.

NTL vil kjempe mot sosial dumping, både som samfunnsproblem og på egne arbeidsplasser. Sosial dumping gir ikke bare dårlige arbeidsvilkår for de som rammes direkte, men kan føre til svekking av rettigheter i hele arbeidslivet. Offentlige virksomheter må styrke samordningen av arbeidet mot sosial dumping for å sikre en helhetlig innsats. Offentlig sektor må ikke anskaffe varer og tjenester fra virksomheter som driver sosial dumping. NTL krever at alle innkjøp av varer og tjenester kun skal gjøres fra leverandører som følger ILOs kjernekonvensjoner og norsk lov- og avtaleverk. NTL vil kjempe mot tvangsarbeid.

Asylsøkere med lovlig opphold i Norge må få rett til arbeidstillatelse. Arbeid er nøkkelen for integrering, og vil motvirke sosial dumping.

Prisen for å etablere seg på boligmarkedet er for høy og en aktiv boligpolitikk er nødvendig for å sikre alle lik rett til tak over hodet og et trygt hjem. Både stat og kommune har et ansvar for de unge som sliter med å komme inn på boligmarkedet. Holdningen om at markedet løser alle problemer har ført til en situasjon der prisen på boliger egnet for enslige og eller par i etableringsfasen har steget markant mer enn konsumprisindeksen og kjøpekraftsforbedringen i landet. Boliger må gjøres mindre attraktive som spekulasjonsobjekt. Husbanken må bidra med en rimelig og stabil finansiering. Det må bygges flere utleieboliger med lav leie ved hjelp av offentlig støtte. Disse må forvaltes av ikke-kommersielle aktører. Kommunene må stille tomter til disposisjon for dette formålet. NTL er tilhengere av en progressiv eiendomsskatt.

2.3 ARBEIDSTID OG ARBEIDSORGANISERING

Normalarbeidsdagen må opprettholdes som ramme for organisering av arbeidslivet. Det må være mulig å kombinere full jobb og fritid i alle faser av livet. NTL vil jobbe for en nedsettelse av arbeidstiden tilsvarende 6-timersdagen.

Arbeidsmiljølovens arbeidstidsbestemmelser må forsvares. Regler som begrenser bruk av overtid og merarbeid er viktig for å beskytte de ansattes helse og sosiale liv. Tilstrekkelig grunnbemanning reduserer bruken av overtid og merarbeid. Fleksitidsordninger skal være et gode for de ansatte, og ikke skjule et reelt bemanningsproblem eller overtidsbehov. Arbeidstidsreguleringer og bruk av hjemmekontor og mobile kontorløsninger må ta utgangspunkt i den enkeltes rett til å skille mellom arbeid og fritid. Bruk av kvelds-, natt- og helgearbeid må begrenses mest mulig. Det må være strenge restriksjoner på søndags- og helligdagsarbeid. Behov for utvidete åpningstider må vurderes opp mot helsemessige og andre ulemper

for de ansatte. NTL mener at kunnskapen om de helsemessige konsekvensene ved å gå i skift og turnus, ha lange arbeidsdager eller annen ubekvem arbeidstid som går utover normalarbeidsdagen, må styrkes.

Faste ansettelser sikrer kompetanse og kontinuitet på arbeidsplassen, og gir trygghet for arbeidstakerne. Andelen midlertidige tilsatte må reduseres, og bruken av konsulenter og innleide fra bemanningsbyråer begrenses. NTL vil motsette seg endringer av arbeidsmiljøloven og tjenestemannsloven som gjør det lettere å ansette midlertidig.

Ferieloven må tilpasses skift- og turnuspersonell for å sikre at de ansatte får like lang sammenhengende ferie/fritid som ansatte med ordinær femdagersuke.

2.4 LIKESTILLING

Alle skal ha samme frihet til å skape sine egne liv. NTL vil jobbe for et samfunn der alle har like rettigheter og plikter i arbeidslivet, i samfunnet og i hjemmet, uavhengig av kjønn.

Alle må ha muligheten til å være økonomisk selvstendige. Arbeidet med likelønn, karrieremuligheter, lavlønn og rett til hele stillinger må prioriteres. Menn må fullt ut gis selvstendige foreldrepenge rettigheter.

Likestilling i arbeidslivet og i hjemmet henger tett sammen. En jevnere fordeling av arbeid og omsorgsansvar mellom kvinner og menn vil være bra for familiene, arbeidslivet og enkeltmenneskene. Foreldrepermisjonen må være på minst ett år, og fedrekvoten minst 14 uker. NTL mener kontantstøtten er til hinder for likestilling og integrering, og ordningen må derfor avvikles. Full barnehagedekning fra foreldrepengene utløper og rimelig skolefritidsordning av god kvalitet er viktige likestillingstiltak.

Vold mot kvinner er et angrep på kvinners rett til liv, frihet og personlig sikkerhet. Kampen mot prostitusjon og menneskehandel må prioriteres. Sexkjøpsloven må opprettholdes og hjelpetiltakene må styrkes. NTL vil arbeide for at bekjempelse av vold mot kvinner, vold i nære relasjoner og seksualisert vold intensiveres.

Kvinner og menn må ha lik tilgang til makt. NTL vil arbeide for at det gjennom kvotering er minimum 40 prosent kvinnerepresentasjon i styrer og politiske organer.

2.5 MANGFOLD OG LIKEVERD

NTL ønsker et åpent og inkluderende samfunn, og vil bekjempe alle former for diskriminering og rasisme. NTL skal arbeide målrettet for å sikre at alle behandles likeverdig.

Arbeidsstyrken bør gjenspeile mangfoldet i befolkningen. Staten må bidra aktivt til at alle behandles likeverdig. Formelle og faktiske hindringer må identifiseres og fjernes. Staten som arbeidsgiver har et særlig ansvar for å rekruttere arbeidstakere slik at det gjenspeiler mangfoldet i samfunnet og hindrer diskriminering ved ansettelse. Ordningen med å innkalle minst en arbeidssøker med minoritetsbakgrunn utvides til også å gjelde statlig eide bedrifter, kommunal og privat virksomhet.

Aktivitetsplikten i diskrimineringslovgivningen omfatter blant annet rekruttering, lønns- og arbeidsvilkår, forfremmelse, utviklingsmuligheter og beskyttelse mot trakassering. NTL må være pådrivere i dette arbeidet. NTL vil arbeide for at asylsøkere får arbeidstrening eller annen aktivitet i kombinasjon med norskopplæring.

Et inkluderende samfunn har også et særskilt ansvar for å ivareta den samiske befolkningens språk, kultur og næringsinteresser i samfunnsutviklingen. Samisk og norsk er likeverdige språk i grunnloven, derfor må barn og unge sikres opplæring i samisk. Fremtiden for de samiske språkene er avhengig av muligheten den enkelte har til å lære og bruke samisk.

NTL skal arbeide for at flere lover, forskrifter og andre dokumenter blir oversatt til samisk.

2.6 SKOLE OG BARNEHAGE

Gode barnehager er et viktig velferdsgode for å sikre barn en god start i livet, og for at begge foreldre kan være i jobb. Kvaliteten på barnehagene må sikres ved at det utdannes et tilstrekkelig antall barnehagelærere, og ved gode stabile bevilgninger. Utbyttmulighetene i private barnehager må begrenses. NTL er motstander av privatisering og konkurranseutsetting av barnehager.

En sterk offentlig fellesskole er grunnlaget for et fritt og rettferdig samfunn med like muligheter for alle. Skolen må gi alle nødvendige kunnskaper til å kunne skape gode liv og bidra i samfunnet. Antallet privatskoler må holdes på et minimum. NTL ønsker ikke en kommersialisering av skolen, og mener utbytteforbudet i skolen må opprettholdes. Skolen må være livssynsnøytral.

Retten til 13-årig grunnopplæring må være reell, ved at alle får mulighet til å fullføre utdanningsløpet uavhengig av studieretning. Yrkesfagutdanningen må styrkes slik at praksis og teori blir mer yrkesrettet. Dette vil føre til at flere fullfører. Det er behov for flere læreplaner, både i privat og offentlig sektor. NTL vil være en særlig pådriver for at staten tilbyr flere læreplaner. Elever som har rett til videregående opplæring må få gratis skolemateriell og fullstipendiert utdanning.

Folkehøgskolene er et viktig alternativ for unge i dagens utdanningssystem og må derfor sikres trygge rammevilkår.

2.7 HØYERE UTDANNING OG FORSKNING

Kunnskap er en viktig kilde til innflytelse og bidrar til at hvert enkelt menneske aktivt kan delta i samfunnet. Utdanning og forskning er grunnlaget for videreutvikling av demokrati og velferd, og lik rett til utdanning er derfor et grunnleggende demokratisk prinsipp. Derfor mener NTL at overordnet styring og finansiering av utdannings- og forskningssektoren skal være et offentlig ansvar. Prioriteringer skal gjøres på bakgrunn av samfunnets behov og ikke underordnes kommersielle hensyn.

Universitetene og høyskolene må fortsatt være demokratisk styrte statlige forvaltningsorgan, slik at de kan ivareta sine samfunnsoppdrag i form av forskningsbasert undervisning, forskning og formidling. Finansieringen må støtte opp under den frie forskningen og ikke gjøres avhengig av konkurranse eller næringslivets

prioriteringer. NTL krever at bevilgende myndigheter gir forskning et økonomisk løft med sikte på at Norges samlede forsknings- og utviklingsinnsats blir på 3 prosent.

En større andel av forskningsmidlene må kanaliseres direkte til institusjonene og ikke gjennom Forskningsrådet eller EU. Den sterke vekten på resultatbasert finansiering har skapt usunn konkurranse som hindrer samarbeid både mellom institusjoner og innen institusjoner. Større andel av midlene i Norges Forskningsråd bør gå til forskning satt i gang av forskerne selv.

NTL krever at en større del av finansieringen gis som basisbevilgning for å gi virksomhetene rom for å gjøre egne strategiske prioriteringer samtidig som den langsiktige grunnforskningen styrkes. Basiskomponenten må økes på bekostning av den resultatbaserte delen. Premiering av elitemiljøer må ikke hindre utvikling av forsknings- og utdanningsmiljøer i hele landet. Den individuelle forskningsretten må sikres.

Hovedregelen må være at vitenskapelige stillinger er delt mellom undervisning, forsknings- og utviklingsarbeid og formidling, slik at forskningsbasert undervisning sikres. Den akademiske friheten må ivaretas både på universitetene og høyskolene og i instituttsektoren.

Offentlig finansierte forskningsinstitusjoner som universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter må være de største bidragsytere til forskning på vesentlige samfunnsmessige oppgaver.

Forskningsinstituttene må gis grunnbevilgninger som er tilstrekkelige til å ivareta forskernes faglige utvikling. Forskningsinstituttene må finansieres slik at de er konkurransedyktige, med tilstrekkelig og forutsigbar finansiering. Internasjonalisering av utdanning og forskning må bygge på samarbeid mellom ulike nasjonale utdanningssystemer og ikke gjøres til en handelsvare.

Kvaliteten i høyere utdanning er nært knyttet til de mulighetene studenter har til å bidra innen fagområdene de er knyttet til. NTL mener det må legges til rette for at flere studenter får praktisk erfaring med forskning gjennom studieløpet, samt at praksisordningene styrkes. Et godt læringsutbytte krever et helhetlig og inkluderende læringsmiljø som tar hensyn til faglige, sosiale og velferdsmessige forhold ved studiesituasjonen.

2.8 STUDENTVELFERD

Et godt læringsutbytte krever et helhetlig og inkluderende læringsmiljø som tar hensyn til faglige, sosiale og velferdsmessige forhold. Studentene skal sikres rett til å medvirke til dette. Studentenes velferd skal ivaretas av studentsamskipnadene. Studentbarnehager i regi av studentsamskipnadene må fortsatt være et utdanningspolitisk tiltak for at studentene skal få et godt og tilpasset barnehagetilbud. Det er viktig å videreføre og styrke eksisterende og gode studenthelseordninger ved universiteter og høyskoler som tilbys av studentsamskipnadene. Disse virksomhetene skal fortsatt drives med studentvelferd som mål, ikke etter markedsprinsipper.

Studentene skal sikres et boligtilbud i tilknytning til studiestedet som er tilfredsstillende med hensyn til pris og standard. Det må bygges minimum 3000 studentboliger per år. For å nå dette må kostnadsrammen utvides og tilskuddet økes til 50 prosent.

En gunstig studiefinansiering må sikre at alle har lik rett til utdanning uavhengig av alder, kjønn, økonomi eller sosial situasjon. Elleve måneders studiefinansiering må gjennomføres umiddelbart. For å skape trygghet og forutsigbarhet, må studiefinansieringen knyttes til grunnbeløpet i folketrygden. Stipendandelen av studiestøtten må gradvis økes, og tidligere inngåtte studielån avskrives parallelt. Ordninger med lettelser i tilbakebetalingsvilkårene må være fleksible og tilpasses grupper med en vanskelig sosial og økonomisk situasjon. NTL krever en politisk styrt, lav rente på studielån. NTL er motstander av skolepenger og søknadsgebyrer innen høyere utdanning, også for internasjonale studenter.

Et godt arbeidsmiljø er også en del av studentvelferden. Antallet leseplasser ved de ulike utdanningsinstitusjonene er altfor lavt i forhold til antallet studenter. Derfor må det satses på bygging av flere lesesaler.

Det må etableres et system for finansiering av livsopphold under utdanningspermisjon, der både arbeidsgiverne og staten bidrar.

2.9 KLIMA OG MILJØ

NTL ønsker en bærekraftig utvikling der hensynet til miljø og rettferdig fordeling mellom fattige og rike land setter rammen for økonomisk vekst og forbruk. De overordnede målene i klima- og miljøpolitikken setter grenser for hvor mye det private forbruket kan øke. NTL går derfor inn for at deler av veksten i verdiskaping tas ut i kortere arbeidstid eller andre velferdsgoder framfor økt kjøpekraft. Forbruks- og produksjonsmønstrene må legges om i hele verden. Bevaring av biologisk mangfold og reduksjon av klimagassutslipp er overordnede mål som må legge føringer på tvers av ulike sektorer.

Norge må være en miljøpådriver internasjonalt og et foregangsland gjennom vår innenlandske miljøpolitikk. Vi må satse på fornybar energi, grønne jobber og arbeidsplasser, gjennomføre utslippsreduksjoner innenlands og samtidig bidra til finansiering av miljø- og klimatiltak i fattige land. Gjennom forpliktende internasjonalt samarbeid og avtaler må det finnes løsninger på klimaproblemene. Det skal ikke være lønnsomt å unndra seg sine forpliktelser. Norsk næringspolitikk må ta større miljø- og klimahensyn enn i dag. Norsk næringspolitikk må ha som overordnet mål å bidra til omstilling til et nullutslippssamfunn og utnytte mulighetene omstillingen gir til verdiskaping og arbeidsplasser. Førre var-prinsippet må gjelde. Det offentlige må sette av mer ressurser til forskning og utvikling av mer effektive, fornybare og miljøvennlige måter å framskaffe, omforme og forbruke energi på.

Offentlig sektor må sette fokus på sporbarhet i sine leverandørkjeder og bidra til etisk handel. Som Norges største byggherre og innkjøper må offentlig sektor forplikte seg til klimavennlige løsninger i alle anbudsprosesser. Disse må utformes på en måte som gjør offentlig sektor til en pådriver for utvikling og bruk av ny og miljøvennlig teknologi

innen bygg og produksjon. Offentlige virksomheter har ansvar for å gjennomføre omstillinger med sikte på lavere utslipp av klimagasser.

Norges naturressurser og infrastruktur må eies og forvaltes av det offentlige.

Der sameksistens mellom fiskerinæringen og petroleumsnæringen ikke er mulig, må det opprettes varige vernede petroleumsfrie fiskerisoner. Letevirksomhet utenfor Lofoten, Vesterålen og Senja må avvises på grunn av fiskeressursene i området. Utvinningstempoet av fossile ressurser må reduseres og sårbare områder må ikke åpnes for leting.

Oppdrettsnæringen har kommet til et veiskille med de store miljøutfordringene forurensing og sykdom. Næringen må utvikles i ytterligere grønn retning med kontroll på blant annet avfall og rømning.

Transportsektoren er sentral for å løse miljø- og klimautfordringene. NTL ønsker en omfattende utbygging og opprustning av miljøvennlig kollektivtrafikk, spesielt i, rundt og mellom de store byene. Transport på sjøen bør styrkes gjennom økt offentlig satsing på utvikling av nye miljøvennlige løsninger, nye internasjonale miljøkrav, samt forbedret sikkerhet og beredskap til sjøs. Godstrafikk må i størst mulig grad overføres fra vei til jernbane og skip.

NTL skal jobbe for at Statens pensjonsfond utland investerer i innovasjons- og utviklingsarbeid for miljøvennlig, fornybar energi nasjonalt og internasjonalt. Pensjonsfondets investeringer skal ikke bidra til å forsterke klimaproblemene, og må derfor trekkes ut av selskap som utvinner kull eller er involvert i olje- eller gassutvinning basert på tjæresand og oljeskifer. Handel med klimakvoter må ikke gå på bekostning av arbeidet med innenlandske utslippsreduksjoner.

Norsk natur er under press og vi får stadig mindre urørt natur. Naturinngrep som bygging av flere skogsbilveier og motorferdsel i utmark må begrenses. NTL mener at det må utarbeides en nasjonal plan for bygging av vindmøller. Lokale verneplaner må sikre kontroll over arealbruken.

2.10 KULTUR

Et aktivt og mangfoldig kulturliv er viktig for å gi våre liv et rikere innhold. NTL vil arbeide for å øke forståelsen for kunstens og kulturens betydning i samfunnet og for økt kulturelt engasjement. NTL mener derfor at kulturløftet må videreføres. Alle skal ha tilgang til og mulighet for deltakelse i kulturlivet. Dette sikres best gjennom offentlige støtteordninger.

Den profesjonelle og frivillige kulturen er gjensidig avhengig av hverandre. Mens den frivillige kulturen engasjerer bredt og er viktig for rekruttering og aktivitet, er institusjonene sentrale for kunstnerisk utvikling og kontinuitet. For at institusjonene skal ha rom til å utvikle kulturen er det nødvendig med stabil, tilstrekkelig finansiering, faste ansettelse og langsiktighet.

Gode kunst- og kulturopplevelser forutsetter god tilrettelegging og solide produksjoner. Kulturarbeid er verdiskapende, verdifullt og samfunnsnyttig. Ordne

lønns- og arbeidsforhold for kulturarbeidere og kunstnere er en forutsetning for et velfungerende kulturliv. NTL vil jobbe for å styrke disse gruppenes stilling.

Den kulturelle skolesekken er et viktig satsingsområde for barn og unge. Denne ordningen må videreføres slik den er i dag.

Den samiske kulturen og det mangfold som et flerkulturelt samfunn innebærer er en berikelse for hele samfunnet.

NTL mener det må satses mer på biblioteksektoren. For å fremme livslang læring og leseglede er gratis bibliotek viktig. Gode biblioteker med et bredt tilbud ivaretar og styrker demokratisk deltakelse og integrering.

Det må være et offentlig ansvar å sikre mangfoldet innenfor massemediene. Pressestøtten er sentral for å opprettholde presse mangfoldet i Norge, og må styrkes. Allmennkringkasteren NRK må gis økonomiske muligheter og ressurser til digital utbygging. NRK er en bærende institusjon, både når det gjelder norsk og samisk språk og kultur, og som forvalter av det frie ord.

NTL mener NRK skal være lisensfinansiert og sikres en forutsigbar og robust økonomi. Et sterkt og reklamefritt NRK er viktig som en motvekt til kommersielle medier. NRK må kunne gjøre sitt innhold tilgjengelig også på nye digitale medieplattformer. NRK må være godt representert i distriktene for å være i stand til å spille hele Norge.

2.11 INTERNASJONALT SAMARBEID

NTL ønsker en fri og rettferdig verden der alle mennesker har like muligheter til å skape seg gode liv. Det krever en omfordeling av verdens ressurser og et internasjonalt, forpliktende samarbeid. Global utjevning, fred og bekjempelse av klimaproblemet kan bare løses gjennom å styrke demokratiske internasjonale organisasjoner. Faglige rettigheter og andre grunnleggende demokratiske rettigheter må sikres gjennom rettslig forpliktende avtaler.

Norge må være en pådriver for å finne internasjonale løsninger for å bekjempe fattigdom og utnytting. Det skal ikke være en forutsetning for bistand eller kriselån at mottakerlandet skal privatisere offentlig virksomhet eller kutte i velferdsordninger. Norge skal ikke delta i slike låne- og bistandsprosjekter, og må jobbe i internasjonale organisasjoner for å stanse denne praksisen. Norge bør tale de fattige landenes sak i den internasjonale handelsorganisasjonen (WTO) og Det internasjonale pengefondet (IMF) og påvirke Verdensbankens utlånspolitikk i en mindre markedsliberal retning. Bistanden må opprettholdes på en prosent av bruttonasjonalinntekt.

Liberaliseringen av verdensøkonomien har ført til at kapital- og markedskreftene har styrket seg. NTL vil arbeide for en strengere regulering av finansmarkedet. Et sterkere internasjonalt samarbeid for mer rettferdige handelsregler, sletting av ulandsgjeld og økt bistand er derfor nødvendig. NTL støtter arbeidet med innføring av en internasjonal skatt på finanstransaksjoner. NTL går mot internasjonale handelsavtaler som legger opp til å styrke kommersiell tjenesteyting på bekostning av det offentlige.

Norge blir i økende grad styrt av det som skjer i EU. Vårt nasjonale regelverk gjennomgår omfattende endringer for å tilpasses EUs direktiver og handelspolitikk. Dette berører også de fleste tjenesteområder i offentlig sektor. For å påvirke denne utviklingen og forhindre sosial dumping er det nødvendig med samarbeid over landegrensene. Regjeringen må bruke reservasjonsretten mot EU-direktiv som innskrenker nasjonale virkemidler mot sosial dumping og som svekker faglige rettigheter og velferdsordninger. ILO-konvensjoner, norske tariffavtaler og norsk arbeidslivslovgivning må ha forrang foran EU/EØS-regler og EU/EØS-direktiver. NTL går inn for at det gjennomføres en utredning om alternativer til EØS-avtalen.

De etiske retningslinjene for Statens pensjonsfond utland må strammes inn for å unngå investeringer i virksomheter som bryter med ILOs kjernekonvensjoner om blant annet anstendige arbeidsforhold, organisasjons- og streikerett og barnarbeid. Det må også avstås fra investeringer i klasebombe- og atomvåpenindustri.

NTL mener at det militære forsvaret av Norge fortsatt skal bygge på allmenn verneplikt og desentraliserte militære anlegg som kan forsvare norsk territorium og medvirke til stabilitet og fredelig utvikling.

3.1 MEDBESTEMMELSE OG VIRKSOMHETSUTVIKLING

NTL skal kjempe for at ansatte gjennom sine organisasjoner sikres reell medbestemmelse i forhold som har med arbeidssituasjonen å gjøre. Offentlig sektor er under stadig endring, og offentlig sektor videreutvikles best gjennom aktiv bruk av de ansattes kunnskap. Når de ansatte og tillitsvalgte deltar i prosessene sikres et bredere og bedre grunnlag for de beslutningene som tas. Medbestemmelse er viktig for å opprettholde gode offentlige tjenester, samtidig som de ansattes interesser ivaretas. Medbestemmelsesapparatet må også brukes ved utvikling og fornyelse av digitale og organisatoriske løsninger der etater, data og oppgaveløsning blir vevd tettere sammen.

NTL krever at utvikling av virksomhetene foregår på en måte som ivaretar de ansattes behov for stabilitet og trygghet. Arbeidsgiver må utvikle arbeidstakernes kompetanse til virksomhetens og arbeidstakerens beste. NTL er mot endringer som baseres på markedsstyringsprinsipper som privatisering, fiktive markeder og unødvendige kontroll- og rapporteringsregimer. Dette svekker ikke bare de ansattes rettigheter, men også det offentlige tjenestetilbudet.

NTL vil arbeide for å videreutvikle de ansattes rett til medbestemmelse og innflytelse på arbeidsplassene, og ønsker å styrke avtalene som er inngått sentralt og lokalt. Avtaleverket må sikre at medbestemmelsen ivaretas og utøves på alle organisatoriske nivå, uavhengig av virksomhetens styringsmodell eller struktur. Respekt for og oppfølging av lov- og avtaleverket er en nødvendig forutsetning for å få til gode løsninger. Virksomheter som ikke følger avtaleverkets bestemmelser og intensjoner må følges opp av overordnet myndighet.

NTL krever at tjenestemannsorganisasjonene i staten får en formalisert rett til deltakelse i styringsdialogen mellom departementer og virksomheter for å ivareta medbestemmelsen til de ansatte i virksomhetene.

Det er viktig for NTL at statlige arbeidsplasser opprettholdes over hele landet. NTL går i mot å flytte etablerte arbeidsplasser og virksomheter. Om en virksomhet flytter arbeidsoppgaver til andre steder i landet, mener NTL at de ansatte skal gis mulighet til å arbeide med relevante arbeidsoppgaver på sitt nåværende arbeidssted.

Gode ledere er vesentlig for en god offentlig sektor. Vi ønsker ledere som baserer sin ledelse på tillit til medarbeiderne og etterlevelse av lov og avtaleverk. Lederutdanning må være tilpasset de særtrekk, regler og styringsmåter som kjennetegner offentlig sektor.

3.2 TILLITSVALGTES ROLLE

Tillitsvalgte i NTL utfører sitt verv som et nødvendig ledd i en demokratisering av arbeidslivet.

Endring og utvikling i virksomhetene gir de tillitsvalgte en lang rekke utfordringer og oppgaver. Det er viktig at tillitsvalgtapparatet er i stand til å kunne påvirke utviklingen i de ulike virksomhetene og offentlig sektor som helhet.

NTL krever at tillitsvalgte på alle nivåer får tilstrekkelig tid til å utføre sine oppgaver. Det er vesentlig at tillitsvalgte gis muligheter til å tilegne seg nødvendig kompetanse og kunnskaper. Felles opplæring av tillitsvalgte og ledere er et viktig grunnlag for reell medbestemmelse på alle organisasjonsnivå. En grundig regelmessig opplæring i lov- og avtaleverket må være obligatorisk i alle virksomheter.

Tillitsvalgte har rett og plikt til å ta opp vanskelige saker, uten å risikere sanksjoner fra arbeidsgiver. Verv som tillitsvalgt skal likestilles med vanlig tjeneste. Vervet gir kompetanse som må vektlegges ved videre tjeneste og karriere.

3.3 PERSONALPOLITIKK

NTL vil arbeide for en personalpolitikk som gir rom for tilpasninger til individuelle behov innenfor rammen av et kollektivt avtaleverk. Den enkelte arbeidstaker må gis økt innflytelse over utforming av egen arbeidssituasjon. NTL krever at arbeidsgiver organiserer virksomheten på en slik måte at arbeidet i all hovedsak utføres av fast ansatte og uten bruk av overtid. NTL aksepterer heller ikke at ansatte presses til forskjellige former for ulønnet arbeid.

NTL vil jobbe for at andelen midlertidig tilsatte reduseres. Ulovlig bruk av midlertidige stillinger må opphøre. NTL vil at den utstrakte bruken av konsulenter og innleid arbeidskraft i statlige virksomheter reduseres.

Bruk av konsulenttjenester er kostbart for staten, fortrenger ordinære arbeidsplasser og vil på sikt redusere virksomhetenes egen kompetanse.

NTL vil jobbe mot alle former for individualisering av produksjonsmål. NTL går mot innføring av ulike former for personvurderinger, da de er subjektive og vilkårlige og hindrer et likeverdig partsforhold. Kartlegginger av den ansattes personlighet og holdninger skal ikke forekomme.

Vernet om arbeidstakernes helse, trygghet og velferd må styrkes. Det er viktig å sikre at alle får tilbud om en god bedriftshelsetjeneste som har tid og ressurser til å følge opp både helse og arbeidsmiljø. Arbeidsgiverne må sørge for tilstrekkelige tiltak mot vold og trusler. Sikkerhet på arbeidsplassen er en del av de ansattes rett til et fullt forsvarlig arbeidsmiljø.

NTL vil arbeide for at alle virksomheter i vårt organisasjonsområde er IA-virksomheter. Målsettingen er å utvikle et inkluderende og godt arbeidsmiljø for alle arbeidstakere i virksomhetene. NTL vil bidra aktivt til å realisere intensjonene og målene om å skape et inkluderende arbeidsliv. Et ledd i dette arbeidet er å jobbe for at alle virksomheter får en dokumentert livsfaseorientert personalpolitikk. NTL vil arbeide for å styrke stillingsvernet for mennesker med kroniske eller langvarige helseplager, og for arbeidstakere med fysiske og/eller medisinske krav i stillingen. Ventelønn og vartpengeordningene må opprettholdes.

NTL skal jobbe for at statlige virksomheter ansetter flere med redusert funksjonsevne. For å nå dette målet må ulike tiltak prøves ut, som å stille krav om hvor mange ansatte med redusert arbeidsevne en statlig virksomhet må ha. Det er viktig at arbeidsplassene så langt det er mulig er tilrettelagt etter prinsippene om universell utforming.

NTL krever at virksomhetene følger diskrimineringsregelverket ved tilrettelegging, opplæringstiltak og interne rutiner. Arbeidet mot diskriminering og for likestilling må gjenspeiles i virksomhetenes rekruttering av ansatte. NTL vil arbeide for å motvirke forskjellsbehandling, seksuell trakassering og mobbing.

For å kunne dra nytte av og utvikle de ansattes ressurser er det avgjørende at virksomhetene utvikler forpliktende planer for kompetanseutvikling. Det er viktig å sikre samsvar mellom den enkeltes kompetanse og de oppgaver man skal utføre. NTL vil arbeide for at det skal bli lettere å ta etter- og videreutdanning og krever at arbeidsgiver bidrar med støtte til livsopphold under etter- og videreutdanning.

Fagbevegelsen tilbyr kompetanseutvikling for tillitsvalgte og medlemmer. NTL vil forsvare tillitsvalgtes og medlemmers rett til delta på kurs og opplæring arrangert av tjenestemannsorganisasjonene.

Fjern- og hjemmearbeidsordninger må reguleres i kollektive avtaler. De må baseres på frivillighet og være et supplement til vanlig arbeidsorganisering.

Permisjonsreglene i staten må følges opp slik at praksisen blir ensartet og i tråd med avtalenes intensjon om gode og fleksible ordninger. Bestemmelsene om omsorgspermisjon må tilpasses turnuspersonell. NTL krever at det gis rett til lønn for omsorg eller pleie av pårørende der det er gitt permisjon etter arbeidsmiljølovens bestemmelser.

Arbeidstakerne må sikres mot unødvendig overvåking på arbeidsplassen. NTL vil arbeide mot rapporterings- og målstyringsystemer som identifiserer den enkelte og som fratrukker de ansatte innflytelse over egen arbeidshverdag. Overvåking må aldri bli en del av styringssystemer og lederoppgaver. Det må sikres at ulovlig overvåking ikke forekommer.

Vernet om yringsfrihet og retten til varsling er viktig for å motvirke korrupsjon og sikrer at ansattes kunnskap og synspunkter kan bidra til en bedre offentlig sektor. Bruk av formelle og uformelle virkemidler for å fremme lojalitet til arbeidsgiver på bekostning av en grunnleggende rett til å ytre seg må motvirkes.

3.4 LØNNS- OG TARIFFPOLITIKK

Kollektive landsomfattende tariffavtaler er en viktig forutsetning for fagbevegelsens styrke. Hovedtariffavtalen i Staten, med felles lønssystemer og felles arbeidstidsavtaler, er en viktig bærebjelke i statlig sektor. NTL vil arbeide for å bevare det kollektive lønns- og forhandlingssystemet. NTL vil motsette seg lønssystemer som baserer seg på individuelle lønnstillegg. Alle skal sikres en lønn de kan leve av.

NTL vil arbeide for lik lønn for likt eller likeverdig arbeid, også på tvers av tariffområder. Verdien av arbeidet i kvinne-dominerte yrker er tradisjonelt blitt

verdsatt lavere enn i sammenlignbare mannsdominerte yrker. Vi vil fjerne lønnsforskjeller som skyldes kjønn, etnisk bakgrunn eller tradisjoner. Dette krever åpenhet om lønn og lønnsvilkår. Tillitsvalgte skal sikres innsyn i lønnsopplysninger for hele virksomheten.

Hele lønnsoppgjøret i LO/NHO-området, inkludert funksjonæroppgjøret, må legges til grunn for beregning av rammene for de andre tariffområdene. Partene og myndighetene må arbeide for en samfunnsmessig fornuftig lønnsdannelse, der hensynet til sysselsetting prioriteres. Det er avgjørende at alle grupper omfattes av rammene for lønnsoppgjøret.

NTL mener at utgangspunktet for avlønning først og fremst skal være arbeidsoppgaver og ansvar. Både utdanning og realkompetanse må verdsettes. All lønnsfastsettelse og lønnsendring skal være gjenstand for forhandlinger mellom partene. Lønnstilleggene må fordeles slik at forskjellene mellom topp og bunn og kvinner og menn reduseres. Dette sikres best ved at hoveddelen av lønnsdannelsen skjer sentralt, med størst mulig generelle tillegg.

NTL krever at lokal lønnsdannelse skjer i forhandlinger mellom partene, med reelle tvistemuligheter.

Forhandlingene skal skje mellom likeverdige parter. De lokale lønnskriteriene skal avtales mellom partene innenfor rammen av det kollektive avtaleverket. Kriteriene må være objektive, klare og forutsigbare, og kjent for alle ansatte. Kriteriene skal ikke erstatte eller stå i motsetning til de kollektive lønssystemer som er fastsatt i tariffavtalene. Ved gjentatte brudd på sentrale føringer og prosedyreregler i staten bør de lokale partene fratras retten til lokale forhandlinger.

Alle ansatte i en virksomhet skal være omfattet av tariffavtalen. Ordningen med å ta grupper av arbeidstakere ut av den ordinære lønnsfastsettelsen må innskrenkes. Ordningen bør bare omfatte virksomhetsledere i større virksomheter. De tillitsvalgte må få innsyn i lederlønnskontraktene. Lønnstillegg, opsjoner og bonusordninger som går utover avtalte rammer kan ikke aksepteres.

NTL vil aktivt motarbeide enhver svekkelse av kollektive pensjonsavtaler, herunder AFP. NTL vil arbeide for at AFP-ordningen i offentlig tjenstepensjon fortsatt skal være en reell førtidspensjon som kan tas ut uten reduksjon av alderspensjonen. NTL vil arbeide for å beholde de rettighetene ansatte har i Statens Pensjonskasse (SPK). Ytelsene fra offentlig tjenstepensjon skal sammen med folketrygdens ytelser tilsvare minst 66 prosent av brutto sluttlønn ved 65 års alder og 30 års opptjening. I tillegg vil vi arbeide for at de medlemmer som ikke er tilknyttet SPK sikres kollektive tjenstepensjonsordninger som er regulert gjennom tariffavtaler. Forsikringsordninger knyttet til arbeidsforholdet er en del av de ansattes lønns- og arbeidsvilkår og skal være gjenstand for forhandlinger.